

Jeremy Waldron

GYŰLÖLETBESZÉD ÉS POLITIKAI LEGITIMÁCIÓ*

A gyűlöletbeszéd betiltására irányuló javaslatokat azzal az ellenvetéssel szokás elutasítani, hogy a szabad szólás ilyen korlátozása a tiltást elrendelő politikai rendszer legitimitását ásná alá. Korábban megvédtem azt az álláspontot, hogy az ilyen korlátozások lehetségesek,¹ most pedig azt tekintem át, hogy a fenti, legitimitációval kapcsolatos aggodalom komoly ellenvetést jelent-e.

Az irodalomban számos érv olvasható, amely a szabad kifejezés védelmét összekapcsolja az önkormányzás kiteljesedésével egy demokráciában. Sokan nem is mondanak ennél többet, bár ezt nagy hangon és hosszasan teszik.² Néhány érvelés azonban túllép a demokratikus eljárás iránti általános aggodalmon. Olykor elhangzik, hogy a szabad és korlátozásmentes közbeszéd a politikai legitimitáció *sine qua nonja* egy demokráciában.³ Robert Post használja ezt az érvet.⁴ Néhányan még tovább mennek, és amellet érvelnek, hogy a gyűlöletbeszéd-törvények elfogadása és alkalmazása egyes, konkrét jogi rendelkezések és intézményi megoldások politikai legitimitációját veszélyeztetné.

I. DWORKIN A LEGITIMÁCIÓRÓL

Ezt az érvet legmeggyőzőbb formájában Ronald Dworkin fejtette ki, a James Weinstein és Ivan Hare által szerkesztett, *Extreme Speech and Democracy* című értékes és nagyszabású, nemrégiben megjelent könyvhöz írt előszavában.⁵ Dworkin professzor szerint a gyűlöletbeszéd vagy csoportdefamáció szabadsága az ára annak, hogy kikényszeríthessük azokat a törvények, amelyeket a gyűlölködők és defamálók elleneznek (például a diszkriminációt tiltó törvényeket). Az érvelés felépítése a következő.

Dworkin egyetért azzal, hogy a jog fontos feladata az emberek, különösen a sérülékeny kisebbségek védelme a diszkriminációtól, „a méltánytalan és egyenlőtlen bánásmódtól, többek között... a mun-

kahelyen, az oktatásban vagy a lakásügyben”.⁶ Ugyanolyan elkötelezett ezen törvények mellett, mint a faji egyenlőség bármely más szószólója. Ugyanakkor, hozzájuk hasonlóan, elismeri, hogy az ilyen törvényeket gyakran csak a társadalom egy kisebb részének ellenzése mellett lehet elfogadni, akik pártolják a diszkriminációt. Általában azt mondjuk erre, hogy elegendő, ha az ilyen törvényeket a választók vagy a megválasztott képviselők többsége támogatja, feltéve, hogy a javaslatok ellenzőit nem fosztják meg az eljárásban való részvételtől. De Dworkin szerint, pusztán ennyi nem elég:

„A méltányos (*fair*) demokrácia megköveteli..., hogy valamennyi polgárnak hangja, ne csak szavazata legyen: egy többségi döntés mindaddig nem méltányos, amíg mindenkinek meg nem volt a méltányos lehetősége arra, hogy attitűdjét, véleményét, félelmeit, izlését, előfeltevéseit, előítéleteit vagy ideáljait kifejezésre juttassa. Mindezt pedig nem csak abban a reményben, hogy másokat befolyásoljon (bár ez központi jelentőségű), hanem már csak azért is, hogy megerősítse, hogy a kollektív cselekvésben felelős ágensként vesz részt, nem csupán passzív elszennvedője annak.”⁷

A szabad kifejezés tehát, más szavakkal, része az árnyak, amit a politikai legitimitációért fizetünk: „A többségnek nincs joga olyanra erőltetni akarátát, aki nem emelhet fel szavát tiltakozásul, (...) mielőtt a döntés megszületett.”⁸ Ha legitím törvényeket akarunk az erőszak vagy a diszkrimináció ellen, akkor ellenzőiket engednünk kell beszélni. És csak *ez után* legitimálhatjuk ezeket a törvényeket szavazással.

Míg az antidiszkriminációs törvények ellenzői közül egyesek nem kívánják szembenállásukat gyűlöletesen kifejezni, mások igen: az ő számukra azon csoportok gyalázása, akiket ezeknek a törvényeknek dolga megvédeni, szembenállásuk lényege. Dworkin professzor álláspontja szerint nem számít, hogy mennyire hamis és ördögi a gyűlölködők hozzájárulása, őket is hagyni kell, hogy hozzászóljanak. Különböznem lesznek legitímek azok a törvények, amelyeket ellenkezésüket felülírva iktattak be. Még az sem számít, ha a gyűlölködő a beszédét nem öntötte olyan formába, hogy azt a politikai vitához való hozzájárulásnak tekinthetnénk. Egy közösség törvényhozását és politikáját Dworkin szerint morális és kulturális környezete, az emberek véleményének és előí-

* A tanulmányt a szerkesztő, a szerző és a kiadó hozzájárulásával közöljük. Eredeti megjelenési helye: *The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses*, eds: Michael HERZ – Péter MOLNÁR, Cambridge University Press, 2012, 329–341.

téleteinek keveréke épp annyira meghatározza, mint a klasszikus politikai beszédek.⁹ Épp annyira méltánytalan olyasvalakire kényszeríteni egy kollektív döntést, akinek nem engedjük meg, hogy hozzájáruljon a morális környezethez társadalmi meggyőződése vagy előítéletei kifejezésével, mint olyanra, akinek a döntés elleni politikai pamfletjét megsemmisítette a rendőrség. Legyen akár a falakra kaparva, röpcédulára írva, plakátra festve, az internetre szórva vagy égő kereszttel megvilágítva, még a leggyűlöletesebb üzenetnek is meg kell engedni, hogy éreztesse jelenlétét azon üzenetek áradatában, amelyek az eszmék piacát benépesítik.¹⁰

Így tehát Dworkin érvelése a következőre fut ki. Mivel törvényekkel akarjuk védeni az embereket a diszkrimináció és az erőszak ellen, természetes, hogy a diszkrimináció és az erőszak okai ellen is törvényvel kívánunk fellépni. (Megemlítem, hogy Dworkin professzornak kétségei vannak a gyűlöletbeszéd elleni törvények védelmezőinek egyes okozati állításait illetően: „Az állítólagos okozati összefüggések közül számos fel van fújva, némelyek pedig egyenesen abszurdak.”¹¹ De ez külön tárgyalást érdemel.) Ugyanakkor, ha még igazuk is van a gyűlöletbeszéd korlátozása híveinek, és az ilyen beszéd valóban reménytelenséghez, erőszakhoz és diszkriminációhoz vezet, nem sokat tehetünk az ilyen következményekkel járó beszéd ellen anélkül, hogy feladnánk azoknak a törvényeknek a legitimitását, amelyek a legkedvesebbek a szívünknek. Hozhatunk törvényt az azonnali erőszakra való közvetlen izgatás ellen, de – mondja Dworkin –

„...nem szabad a forráshoz közelebb eső, további beavatkozásokkal kísérleteznünk, betiltva olyan attitűd vagy előítélet kifejezését, amelyről azt gondoljuk, hogy az egyenlőtlenség (...) táptalaja, mivel ha túl korán avatkozunk be abba a folyamatba, amelyben a kollektív vélemény formálódik, lerontjuk az egyetlen demokratikus igazolást, amivel rendelkezünk annak alátámasztására, hogy mindenki, még az is, aki gyűlöli és megveti őket, köteles engedelmeskedni a törvényeknek.”¹²

Az álláspont szerkezete érdekes. Dworkin professzor megjegyzi, hogy a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos érvek gyakran két fajta törvényt foglalnak magukban, nem csak egyet. Egyrésztől idetartoznak a gyűlöletbeszéd elleni törvények maguk – illetve a beiktatásukra irányuló javaslatok –, tehát az olyan szabályok, amelyek korlátozzák a faji vagy vallási gyűlölet, a csoportgyalázás és hasonló kifejezését. Másrésztől vannak azok a törvények – mint például a diszkrimináció és az erőszak elleni törvények –, amelyek védik azok az embereket, akiket a gyűlöletbe-

széd elleni törvények is védenek. Dworkin metaforáját követve ezeket ‘upstream’ (áramlással szembeni, a forráshoz közelebb eső), illetve ‘downstream’ (folyásirányú) törvényeknek fogom nevezni.¹³

Az ‘upstream’ törvények támogatói gyakran mondják, hogy szükség van a ‘downstream’ törvények okait is kezelni – ha engedjük a gyűlöletbeszédet, akkor engedjük működni azt a lassan ható mérget, amely erőszakhoz és diszkriminációhoz vezet. Dworkin azzal cáfolja ezt az érvet, hogy ha kényszerítően avatkozunk közbe az áramlással szemben (upstream), akkor aláássuk a politikai legitimitációt folyásirányban (downstream). Ez véleménye szerint olyan költség, amelyet még a gyűlöletbeszéd-törvények védelmezőinek sem kellene vállalniuk.

II. FOKOZATI KÉRDÉS- A LEGITIMÁCIÓ?

Hogyan válaszoljunk erre az érvelésre? Kétségtelen, hogy Dworkin a gyűlöletbeszédet tiltó törvényhozás zavaró következményeire hívta fel a figyelmet. De mennyire komolyak ezek a következmények? Ezt azért nehéz megmondani, mivel a „legitimitáció” homályos fogalom, és kérdéses az is, hogy e törvények legitimitációjának „lerontása” tulajdonképpen mit is tesz.¹⁴ A társadalomtudományokban a legitimitáció gyakran nem jelent többet, mint a társadalmi támogatottság tényét.¹⁵ Dworkin professzor azonban

normatív tulajdonságot ért alatta – vagy a törvények betartására vonatkozó politikai kötelesség meglétét, vagy pedig annak igazolhatóságát, hogy azok akár erővel is kikényszeríthetők.¹⁶ Bármelyik értelmezést fogadjuk is el, kérdés, mennyire kell szó szerint venni azt

az állítást, hogy a legitimitációt lerontja a gyűlöletbeszéd-törvények kikényszerítése. Például tudom, hogy Dworkin szerint nem jogosultak a rasszisták arra, hogy forradalommal lépjenek fel egy olyan társadalom ellen, amelyik gyűlöletbeszéd-törvényeket kényszerít ki: nem ebben a drasztikus értelemben beszél a legitimitáció elvesztéséről.¹⁷ Egy szabadon választott rezsim, amely gyűlöletbeszéd-törvényeket és antidiszkriminációs törvényeket iktat be, nem ugyanolyan módon illegitim, mint mondjuk egy katonai diktatúra, amely egy demokratikusan választott kormányt buktatott meg.

Legrosszabb esetben is úgy érthetjük Dworkint, hogy a gyűlöletbeszéd korlátozásai csak ezeknek a bizonyos törvényeknek a vonatkozásában eredményeznek legitimitációvesztést, és nem járnak általában az

egész politikai rendszer katasztrofális legitimitációvesztésével. Azonban még ezzel a szűkítéssel sem tűnik megalapozottnak az álláspont. Nagy-Britanniában vannak törvények, amelyek tiltják a faji gyűlölet kifejezését.¹⁸ Szintén vannak törvények, amelyek a faji diszkriminációt tiltják, nem is beszélve a faji és etnikai erőszakról és félelemkeltésről,¹⁹ és egyéb törvényekről, amelyek büntetik a mecsetek és zsinagógák meggyalázását.²⁰ Ezek azok a *downstream* törvények, amelyeknek legitimitációját Dworkin szerint túsul ejti a gyűlöletbeszéd-törvények elfogadása. Tényleg úgy kell gondolnunk, hogy Angliában a polgárok nem kötelesek engedelmessé válni ezeknek a *downstream* törvényeknek? Vagy tényleg azt kell hinnünk, hogy ezeknek a *downstream* törvényeknek a kikényszerítése morálisan rossz, és hogy a kényszer, amit végrehajtásukkor alkalmaznak, olyan, mint bármely más illegitim erőhasználat?

Például egy jómódú háztulajdonos a Faji Kapcsolatok Törvénye (*Race Relations Act*) megsértésével dél-ázsiai származású angol családokat diszkriminál. Valóban azt akarjuk mondani, hogy nincsen kötelezettsége az antidiszkriminációs törvény betartására, és hogy semmilyen jogi lépés nem indokolt vele szemben, legalábbis mindaddig, amíg a törvények megtiltják neki, hogy virulens pakisztáni-ellenes nézeteket publikáljon? Tegyük fel, hogy szkinhedek a 2005. július 7-ei londoni merényletek után megvernek egy muszlim taxisofőrt. Helytelen a rendőrség részéről, ha felkutatja, letartóztatja és eljárás alá vonja ezeket a támadókat, mivel Angliában vannak vallási gyűlöletbeszédet tiltó törvények, amelyek megfosztják a támadást büntető *downstream* törvényeket legitimitációjuktól? A rendőrségnek a támadást passzívan kell szemlélennie, és nem avatkozhat közbe, mert bármilyen fellépés helytelen lenne? Szó szerinti értelmezésben ezt jelenti az, hogy „legitimitációjától megfosztott”. Ez persze nem csak Nagy-Britanniára érvényes. Majdnem minden haladó demokrácia rendelkezik gyűlöletbeszéd-törvényekkel, amelyek Dworkin szerint lerontják az antidiszkriminációs törvényeik legitimitációját.²¹ Úgy tűnik, hogy az egyetlen haladó demokrácia, amely joggal iktat be és kényszerít ki ilyen törvényeket, az Egyesült Államok. Helyes lehet-e akkor ez az álláspont? Ez az amerikai excepcionalizmus a maga teljében!

Nem gondolom, hogy Dworkin professzor szó szerint érti, amikor arról beszél, hogy „lerontja az egyetlen demokratikus igazolást, amivel rendelkezünk arra, hogy mindenki engedelmessé válasson” a *downstream* törvényeknek.²² Azt mondják, hogy minden érv ostobá-

nak hat, ha a „végsőkig feszítik”.²³ Vegyünk tehát számba néhány szerényebb lehetőséget. Elképzelhető egy olyan értelmezés, hogy a gyűlöletbeszéd-törvények kikényszerítése aláássa néhány, de nem minden *downstream* törvény legitimitációját: talán aláássa a diszkriminációt tiltó törvények legitimitációját, de a faji erőszakot vagy kriminális károkozást tiltó törvényekét nem. Ezek, végül is, független és általánosabb érvekkel is igazolhatóak. A rendőri beavatkozás az erőszak megakadályozására vagy az emberek támadás elleni védelmére talán nem igényli ugyanazt a fajta legitimitációt, mint amivel a többségi politikai eljárásnak rendelkeznie kell, illetve nem szükséges, hogy a faji kérdéstről szóló, korlátozás nélküli széles társadalmi vita legitimálja. De a – kulturális környezet részének tekintett, de nem egy törvény körüli vitában, formális hozzászólásának szánt – beszéd legitimitációs jelentőségéről szóló holisztikusabb észrevételei fényében Dworkin ezt az álláspontot aligha képviselheti.²⁴ Azonban az antidiszkriminációs törvények kapcsán még ebben az esetben is meggyőző magyarázat nélkül maradunk.

Egy második lehetőség (amely egyébként az elsővel kompatibilis), hogy egy adott törvény legitimitációja fokozati kérdés, és a dworkini érvelés mérsékelt verziója szerint gyűlöletbeszéd-törvények kikényszerítése csökkenti más törvények legitimitációját, jóllehet anélkül, hogy azt teljesen megszüntetné. Erre a lehetőségre röggvest kitérek.

Egy harmadik lehetőség (szintén összeegyeztethető a másik kettővel), hogy a legitimitáció személyek viszonyában értelmezhető. Robert Post javasolt egy ilyen verziót: „Ha az állam bizonyos eszme kifejezését megtiltana, a kormányzat az ezt az eszmét valló személy vonatkozásában heteronómmá és nem demokratikussá válna.”²⁵ Ezt Dworkin érvelésére alkalmazva mondhatnánk, hogy a *downstream* törvény legitim módon kikényszeríthetetlené válik az *upstream* törvény által elhallgattatott személy vonatkozásában, de mások vonatkozásában nem. De ez a harmadik lehetőség az általánossággal kapcsolatos bonyodalmakba ütközik. A gyűlöletbeszéd-törvényeket meglehetősen általánosan fogalmazzák: *mindenki* számára tiltják a faji, etnikai és vallási csoportok gyűlöletes gyalázását. Még ha csak néhány elszigetelt szélsőséggel szemben kell ténylegesen kikényszeríteni, akkor is dermesztő hatással bírnak (és ez is a céljuk) mindenki beszédére. Amennyiben ez így van, nehéz lenne beazonosítani azt a szűkre szabott *in personam* illegitimitációt, amelyet a harmadik mérsékelt lehetőség sugallna.

A GYŰLÖLETBESZÉD-KORLÁTOZÁS, AMELY A SÉRÜLÉKENY CSOPORTOK TAGJAINAK ALAPVETŐ TÁRSADALMI STÁTUSZÁT [...] KÍVÁNJA VÉDENI, [...] SOKKAL INKÁBB TŰNIK KÉNYSZERÍTŐ CÉLNAK

A második mérsékelt álláspont a leginkább hihe-
tő: a legitimáció nem mindent vagy semmit kér-
dése; a gyűlöletbeszéd-törvények léte csökkenti a
downstream törvények legitimációját, de nem szün-
teti meg teljesen. Dworkin ezt így fogalmazza meg:
„[V]an valami morálisan sajnálatos abban, amikor ál-
talanos antidiszkriminációs törvényeket kényszerítünk
ki rasszistákkal szemben, akik előtte nem befolyásolhat-
ták a formális és informális politikai kultúrát úgy, ahogy
kívánták. Összességében Nagy-Britanniának joga van
ilyen törvények kikényszerítéséhez, azt hiszem, de akkor
is legitimációs – és ebből a szempontból sajnálatos való –
deficit keletkezik a cenzúra miatt.”²⁶

Tehát ez fokozati kérdés: a „sajnálatos” lehet több vagy
kevesebb, a legitimációdeficit lehet nagyobb vagy
kisebb.

Ugyanakkor, ha elismerünk fokozati különbsége-
ket, akkor el kell ismernünk őket az egyenlet másik
oldalán is. Hadd magyarázzam el. Egy egyén, X, szá-
mos okból ellenezhet valamit, például egy antidiszkr-
iminációs törvényt:

1. Ellenezheti azért, mert azt gondolja, rosszul fog
járni vele.
2. Ellenezheti azért, mert azt gondolja, torz gaz-
dasági ösztönzőket hoz létre, aláásva a gazda-
sági hatékonyságot, vagy egyébként csökkenti
az általános jólétet.
3. Ellenezheti azért, mert nem bízik a bürokrá-
ciában, amely szükséges a törvény végrehajtá-
sához.
4. Ellenezheti azért, mert tagadja, hogy a törvény
szándékolt kedvezményezettjei érdemesek len-
nének a védelemre, amit az nyújtana nekik.

Összpontosítsunk különösen a 4. pontra. Ezt az
álláspontot képviselői többféle módon fejezik ki:

- a. X egyszerűen kifejezheti egyet nem értését azzal
az elvont elvvel, hogy az egyének egyenlő fi-
gyelmet és tiszteletet kell, hogy mutassanak a
közösség minden tagja felé.
- b. X kifejthet valamilyen faji alapú elméletet, amely
szerinte –bizonyos mércék szerint – egyes szár-
mazási csoportok alacsonyabbrendűségét mu-
tatja.
- c. X kifejezheti azt a nézetet, hogy azok, akiket
az antidiszkriminációs törvények védeni szán-
dóznak, nem jobbak, mint az állatok.
- d. X azt mondhatja egy szórólapon vagy a rádió-
ban, hogy azok, akiket az antidiszkriminációs
törvények védeni szándékoznak, nem jobbak,
mint azok a fajta állatok, akiket normálisan ki-
irtani igyekszünk, mint például a patkányok
vagy a csótányok.

Mindezen különböző nézetek és kifejezések közül
a gyűlöletbeszéd és a csoportdefamáció elleni törvé-
nyek – amelyekkel ténylegesen létező demokráciákban
találkozunk – majdnem biztosan korlátozzák a 4.d-t,
valószínűleg korlátozzák a 4.c-t, és esetleg korlátoz-
zák a 4.b valamely változatát, attól függően, meny-
nyire gyűlöletesen fejezik ki ezeket a nézeteket.

Másrésről a legtöbb ilyen törvény mindent meg-
tesz, hogy biztosítsa: maradjon jogszerű módja annak,
hogy a szidalmazással párosuló (és ebben a formá-
ban tiltott) nézetekben egyébként megjelenő javas-
latot valaki kifejtse. Megpróbálják meghatározni a
körülbelül egyenértékű kifejezésnek egy legitim mód-
ját, menedéket nyújtva, hogy valaki egy olyan nézet
lényegét mérsékelt formában kifejezhesse, amelyet
gyűlölködő vagy gyűlöletkeltő módon tilos hangoz-
tatni. Az általam ismertek közül a legnagyobb vonalúbb
az 1995-ös ausztrál Faji Gyűlölet Törvény (szövet-
ségi törvény az ausztrál fővárosi területre, amely Can-
berrából és környékéből áll). Ez úgy rendelkezik, hogy
az olyan cselekedetre vonatkozó alaptilalom, amely
faj, bőrszín, nemzeti vagy etnikai származás miatt
sérti, alázza vagy félemlíti meg emberek egy csoport-
ját, „nem nyilvánít jogtalaná semmi ésszerű és jóhisze-
műen mondott vagy cselekedett dolgot, akár közlemény-
ben, publikációban jelenik meg, akár beszélgetés vagy
vita során hangzik el, és amelyet eredeti akadémiai, mű-
vészeti vagy tudományos vagy más valóban közérdekű cél-
lal tesznek.”²⁷ Ezeknek a megszorításoknak a célja
pontosan az, hogy a korlátozást a 4.a–4.d spektrum
alsó végére szorítsa.

Ha elfogadjuk Dworkin professzor álláspontjának
alapvető kereteit, akkor mondhatnánk, hogy egy tör-
vény, amely mind a 4.a-t és 4.b-t, mind a 4.c-t és 4.d-t
tiltja, károsabb hatással lenne a *downstream* legiti-
mációra, mint egy olyan törvény, amely pusztán a
(4.d)-hez hasonló kifejezést tilt. Ahogy fent érvel-
tem, ez akkor fokozati kérdés lenne. Ha pedig olyan
törvényünk lenne, amelyet specifikusan csak olyan
kifejezés ellen szabtak, amely a spektrum súlyosan
gyalázkodó végén található, akkor nyitva maradna a
kérdés, hogy van-e ennek, a minimálison túl, bármi-
lyen hatása a legitimációra.

A legitimáció hatására vonatkozó értékelésünket
bizonyára befolyásolná az is, hogy a korlátozó *upstream*
törvény mennyire ésszerű, és milyen jelentős célokat
követ. Ezt figyelhetjük meg a nem tartalomalapú kor-
látozásoknál (például a politikai demonstrációk ide-
jét, helyét és módját korlátozó törvényeknél). Ha ön-
kényesek, vagy csak nagyon enyhe közrendi meg-
fontolások indokolják őket, azt mondhatjuk, hogy
súlyosan érintik a kollektív döntések legitimációját
abban a témában, amit a demonstrálók érinteni kí-
vántak. Ha azonban az indokolás komoly biztonsá-

gi megfontolásokon alapul, akkor talán megértőbbek lehetünk. Valami hasonló lehet érvényes a gyűlöletbeszéd-törvények esetében. Az egy dolog, ha a korlátozás indoka kizárólag az emberek érzéseinek megsértése elleni védelem. Azonban az a gyűlöletbeszéd-korlátozás, amely a sérülékeny csoportok tagjainak alapvető társadalmi státuszát – ahogy a Holmes előadásokban²⁸ fogalmaztam, az „elemi méltóságot” – kívánja védeni, és fenntartani azt a biztosítékot, hogy életüket biztonságban és méltóságban élhetik – ez már sokkal inkább tűnik kényszerítő célnak. Így a kritika, amely szerint az ennek biztosítására tett kísérlet rombolja más törvények legitimitását, sokkal kevésbé hiteles.

III. IDŐMŰLÁS ÉS LEZÁRÁS

Nem lennénk igazságosak Dworkin érvével szemben, ha nem vitatnánk meg egy arra adható, de sokkal nehezebb és kihívásokkal teli választ. Amit itt mondani akarok, az bonyolult, és (úgy hiszem) gondolatébresztő, és mivel egyáltalán nem vagyok benne biztos, olvasóim türelmét és megértését kérem. Engedjék meg, hogy néhány emlékeztetővel kezdjem.

A méltóság és jó hírnév iránt érzett aggodalom, amelyről szerintem a gyűlöletbeszéd-vita folyik, az igazságosság és a jogok alapjait érinti, nem olyan vitatható elemeket, mint amilyenek (például) a gazdasági egyenlőség elméletei.²⁹ Ha a javaslat a jóléti juttatások kedvezményezettjeiről vagy a demokratikus szocialistákról szóló megvető beszédet kívánná tiltani, az szerintem Dworkin professzor érvmeneve alapján valóban támadható lenne – az ilyen elnyomás megkérdőjelezné azon közpolitikáink legitimitációját, amelyek mögött meghúzódó feltevések gyalázkodó tagadása miatt embereket megbüntettek vagy börtönbe zártak. Azonban, amint mondtam, az igazságosság alapjairól beszélünk, nem a vitatható elemeiről. Az igazságosság alapjai alatt olyasmiket értek, mint az elemi faji egyenlőség, a nemek alapvető egyenlősége, az emberi személy méltósága, az erőszaktól és megfélemlítéstől való mentesség, és hasonlók. Ezek az ügyek két értelemben alapvetőek. Egyrészt olyan dolgokat képviselnek, amelyekre másokkal való érintkezésünk szinte minden vonatkozásában átfogóan és széles körben támaszkodunk. Ha az ember nem várhat tiszteletet a jogokkal rendelkező egyénnek kijáró alapvető státusza iránt, akkor majdnem minden megkérdőjeleződik. Másrésztől annyiban is alapvetőek, hogy a modern társadalmi és jogi szervezet viszonylag megállapodott pontjainak, alapvetéseinek

tekinthetők.³⁰ Nem állítom, hogy szó szerint teljes egyetértés lenne ezekben a kérdésekben – a gyűlölködők éppen ezt mutatják. Mégis, ezeket az ügyeket a legtöbb modern demokrácia törvényei és alkotmányai többé-kevésbé rendezik, és ezért nem csak morálisan szükséges, hanem ésszerű is, ha ma ezeket egyúttal rengeteg más egyéb tevékenységünk alapjainak tekintjük. Egy vita lezárt lehet abban az értelemben, hogy az értelmes vélemény megállapodott egy kérdésben, és elképzelhetetlen, hogy a közpolitika bármilyen más alapon folyna a továbbiakban, annak ellenére, hogy fennmaradnak veszélyes enklávék politikailag erőtlen, de társadalmilag romboló hatású különutasokkal, akik mindent megtesznek azért, hogy aláássák a faji kisebbségeknek ezeken a megállapodott alapokon nyújtott biztosítékokat.

Tehát a gyűlöletbeszéd betiltását nem úgy kell értenünk, mint a faji, nemi vagy vallási toleranciáról szóló nagy nemzeti vita befolyásolásának egy módját, sem úgy, mint ami valami módon a vita lezárásához járul hozzá (vagyis mintha ezen törvények közbejöttével nélkül a rasszisták győzhetnének). Ahogy a Holmes előadásokban érveltem, a rossz, amit a gyűlöletbeszéd-törvények orvosolni kívánnak, nem abban áll, amit a rasszisták gondolnak vagy hisznek. Ami ellen ezek a törvények fellépnek, az a rasszista kísérletek azon tulajdonsága, hogy olyan benyomást keltenek, mintha a sérülékeny kisebbségek tagjainak egyenlő pozíciója egy jogtisztelő társadalomban kevésbé lenne szilárd, mint amennyire az a társadalom tényleges alapvető elköteleződéseiből valójában következik.³¹

Talán volt idő, amikor a modern demokráciáknak valóban széles körű társadalmi vitát kellett folytatnia a *fajról* – arról, hogy vajon vannak-e különböző fajta emberi lények, alsóbb- és felsőbbrendű származással, amelyeket képesség, felelősség és tekintély szerint hierarchiába lehet sorolni.³² De azt gondolom, örültség lenne azt állítani, hogy jelenleg egy ilyen vita kellős közepén lennénk – egy olyan élénken zajló vitában, amely megköveteli, hogy egy többé-kevésbé nyitott kérdés megvitatásához való hozzájárulás jogán eltűrjünk a faji gyalázkodás ocsmány kirohanásait is. Bizonyos értelemben a fajról szóló vitának vége van – vita lezárva, megnyerve. Vannak különutas, megszállott ellenzők, de társadalomként úgy haladunk előre, mintha ez többé nem lenne komoly vagy jelentős polémia tárgya. Ennek a továbbhaladásnak az alapja az, hogy a vita lezárása alapvető a korábban sérülékeny kisebbségek jólléte, méltósága és biztonsága majd minden vonatkozásában. Az olyan kérdésekben, mint a megerősítő cselekvés, folytatjuk a vitát arról, hogyan lehet továbbhaladni, de a vita a rassz-

BIZONYOS ÉRTELEMBEN
A FAJRÓL SZÓLÓ VITÁNAK
VÉGE VAN

izmus tévességéről való megállapodott meggyőződés keretein belül folyik, és nincs szükség további vitára ennek az érvek az alapvető premisszájáról.

Ha ebben egy kicsit is igazam van, akkor van valami furcsa Dworkin professzor legitimációs érvelésében. Azt a benyomást kelti, hogy a diskurzus, amelyhez a rasszista gyűlölködők „hozzájárulnak,” a közéleti vita élő eleme, amelyben időlegesen többségekre és kisebbségekre oszlunk, de amelynek vonatkozásában semmilyen többségi törvény nem lehet legitim, hacsak nincsen biztosíték arra, hogy ez a fontos vita korlátozatlanul folytatódjék úgy, hogy a veszteseknek (a rasszistáknak és a bigottaknak) a következő alkalommal legyen esélyük meggyőzni a többséget ezen alapkérdésekben az álláspontjukról. Érthető, hogy Dworkin miről beszél; ugyanakkor felmerül bennem, az olvasó osztja-e azt az érzésemet, hogy mennyire *furcsa* ez az álláspont. Úgy tűnik, felteszi, hogy a viták időtlenek, és a közéleti vitával kapcsolatos politikai legitimáció kérdése a haladás számára szükségszerűen áthatolhatatlan.

Talán nem osztják az álláspont furcsa mesterkélt-ségével kapcsolatos érzésemet. Megértem, hogy kényes azt állítani, hogy bármely vita véget ért és befejeződött, továbbá, hogy emiatt egy álláspont megkérdőjelezését, amelyet a legtöbben elfogadtunk, el kell nyomni. Hogy világossá tegyem: a vita *lezárátságának* eszméjét csak annak a kérdésnek a vonatkozásában alkalmazom, hogy mennyire kell komolyan venni a dworkini vészharangot a politikai legitimációról, különösen annak fényében, hogy Dworkin professzor maga ismeri el, hogy a gyűlöletbeszéd-törvények hatása a legitimációra fokozati kérdés. Egy élő és nyitott kérdés körüli vita korlátozásának legitimációs hatása véleményem szerint különbözik annak a legitimációs hatásától, amit egy olyan alapvető ügy folytatódó vitájának korlátozása jelent, amely valójában évtizedekkel ezelőtt nyugvópontra jutott. Ebben, és csak ebben a tekintetben vezetem be azt a fogalmat, hogy némely viták *lezárultak*.

Tisztában vagyok John Stuart Mill érvevel, amely szerint fontos fenntartani „az élő megértését” azoknak az igazságoknak, amelyekre társadalmi rendszerünk épül, még akkor is, ha bizonyos viták, minden szándék és indok szerint, lezárultak.³³ A legtöbben ugyanakkor nem értünk egyet Millel, amikor úgy tűnik, azt javasolja, hogy megfelelő lehet a rasszizmust kultiválni például azért, hogy élettel töltsük meg egalitáriánus meggyőződéseinket.³⁴ Tehát majdnem mindnyájan egyetértünk Millel, amikor azt mondja, hogy „... *ahogy az emberiség javul, azoknak*

a tanoknak a száma, amelyeket többé nem vitatnak... , folyamatosan nőni fog, és az emberiség jóllétét szinte mérni lehet azoknak az igazságoknak a számán és súlyán, amelyek elérték a vitatlanság fokát. A súlyos vita abbamaradása egyik, majd a másik kérdésben (...) olyan üdvös az igaz vélemények esetében, amilyen veszélyes és káros akkor, ha a vélemény téves.”³⁵

Elfogadjuk ezt anélkül, hogy szükségképpen elfogadjuk azt az állítását, hogy ez bizonyos költséggel jár, nevezetesen „*annak az igazság élő megértését nagyban segítő eszköznek az elvesztésével, amelyet az jelent, ha egy igazságot meg kell védeni támadóival szemben.*”³⁶ Mill elismeri, hogy ez nem írja felül azt az előnyt, amit bizonyos igazságok univerzális elismerése jelent, de azt mondja, hogy „*jelentős mértékben levon abból.*”³⁷ Odáig is elmegy, hogy ha nem lennének helyi rasszistáink a saját egalitarianizmusunk virgoncul tartására, akkor ki kellene találnunk őket.³⁸ A legtöbben, úgy gondolom, nagyon is óva intenek Millnek ettől az inkább örült javaslatától, különösen, ha a „*különutas bajnok*”³⁹ létrehozásának vagy felemelésének hatása nem csak az, hogy perpetuál egy (már befejezett) vitát, hanem – gondatlanul és romboló módon – ezzel egyben a társadalom sérülékeny tagjainak méltóságát, biztonságát és biztonságérzetét sérti.⁴⁰

Hadd hangsúlyozzam ismét, hogy az ebben a részben kifejtett gondolatmenetet nem önmagában megálló érvként használom, pusztán válaszul Dworkin professzor legitimációs okfejtésére. Azt gondolom, hogy mára már túljutottunk azon az állapoton, hogy ilyen robusztus vitára lenne szükségünk olyan ügyekben, mint a faji kérdés, és hogy viselnünk kellene a költségeit annak, amit a kisebbségi csoportok méltósága elleni támadás jelent. Sőt, hogy valójában *meg kellene követelnünk ezen csoportokon belüli egyénektől és családoktól*, hogy ők viseljék az ilyen megalázó támadások költségét méltóságukra vagy társadalmi státuszukra nézve, a közéleti diskurzus és a politikai legitimáció érdekében. Úgy hiszem, régen túljutottunk azon a ponton, hogy feláldoznánk antidiszkriminációs vagy faji erőszakot tiltó törvényeink legitimációját azzal, ha nem engedjük meg, hogy az egyik ember a másikat gyalázza ilyen alapon.

IV. A BLÖFF LELEPLEZÉSE

A legitimáció semmiképpen nem magától értetődő fogalom. A köznapi beszédben pontatlanul használják, és a politikai filozófiában is számos jelentésében

alkalmazzák. Politikai filozófusokként elvileg a mi dolgunk lenne, hogy óvatosan használjuk ezt a kifejezést, jó érzékkel eltalálva, hogy mi az, amit magában foglal, és megláténeken milyen feltételei vannak. A tanulmány elején említettem, hogy az irodalomban a gyűlöletbeszéd és a politikai legitímáció összefüggéséről fellelhető érvelések némelyike az állítólagos összefüggést csak egészen laza és banális értelemben tárja elénk. Azért indultam ki Dworkin professzor érveléséből, mert az valamivel pontosabbnak tűnt – elfogadható módon megvilágítva, miért mondhatjuk, hogy gyűlöletbeszéd-törvények kikényszerítése legitímációcsökkenést idéz elő a jogrendszer más területein. Remélem, hogy jól interpretáltam Dworkin érvelését.

Az okfejtés ott csúszik el, hogy nem képes kellően megragadni, hogy a legitímációvesztés (amely a gyűlöletbeszéd-törvények működéséből fakadna) mennyire komoly. Az *Extreme Speech and Democracy* előszavában Dworkin professzor a legitímációvesztést végzetesnek írta le: „Eljártsszuk a rendelkezésünkre álló egyetlen demokratikus igazolási lehetőséget, hogy mindenkítől engedelmességet követelhessünk ezeknél [a diszkriminációellenes] törvényeknél, még azoktól is, akik utálják és ellenzik őket.”⁴¹ Dworkin megelégedett ennyivel az Előszóban, és azok, akik osztják a gyűlöletbeszéd-törvényekkel való szembenállását, boldogan elhiszik ezt az érvelést,⁴² vélhetőleg abban reménykedve, hogy mások, akik egyébként hajlanának arra, hogy védelmükbe vegyék az ilyen típusú törvényeket, sem fogják az érvet túl alaposan körüljárni. Ugyanakkor, ha közelebből megvizsgáljuk, akkor az érv fő szószólója sietősen visszalép egy sokkal visszafogottabb álláspontra – a gyűlöletbeszéd-törvények, bár a *downstream* törvények legitímációját csökkenthetik (vagy valamiféle ‘legitímációdeficithez’ vezethetnek), azt nem „rontják le” teljes mértékben. Valójában nyomás alatt Dworkin egy olyan állításig hátrál, amely az életszerű, valóban előforduló törvények és szabályozandó közéleti viták felől nézve elenyésző jelentőséggel bír. Tekintsék tehát ezt a tanulmányt úgy, mint egy töréstsztre, nagy nyomás alatt kifejtett ellenállás példáját. Elképzelhető, hogy létezik megalapozott érvelés a gyűlöletbeszéd-törvények ellen, de azt ennél nagyobb gonddal kell felépíteni.

(Fordította Salát Orsolya)

JEGYZETEK

1. Lásd Jeremy WALDRON: Dignity and Defamation: The Visibility of Hate (2009 Oliver Wendell Holmes Lec-

tures), *Harv. L. Rev.* 2010/123, 1596. A jelen tanulmány ennek a cikknek a 3. részére épít.

2. Lásd például Alexander MEIKLEJOHN: Free Speech and Its Relation to Self-Government, *The Lawbook Exchange* 2000 (1948), 26. („A szólásszabadság elve az önkormányzás programjának szükségleteiből fakad”).
3. Lásd például James WEINSTEIN: “Extreme Speech, Public Order, and Democracy: Lessons from *The Masses*,” in *Extreme Speech and Democracy*, eds. Ivan HARE & James WEINSTEIN eds., Oxford University Press 2009, 28, 38.
4. Robert C. POST: Racist Speech, Democracy, and the First Amendment, *Wm. & Mary L. Rev.* 1991/32, 267, 279–83.
5. Ronald DWORKIN: Foreword in *Extreme Speech and Democracy*, (3. vj.) v–ix.
6. Uo. viii.
7. Uo. vii.
8. Uo.
9. Uo. viii.
10. Uo.
11. Uo. vi. Lásd továbbá Ronald DWORKIN: *Freedom’s Law: The Moral Reading of the American Constitution*, Oxford University Press, 1996, 230 (amelyben a szerző hasonlóan szkepticizmusát fejezi ki feminista írók, pl. Catherine MacKinnon empirikus állításairól a pornográfia által okozott károkról).
12. DWORKIN (5. vj.) viii.
13. Uo.
14. Nyilvánvaló lesz a következőkből, hogy nagyban le vagyok kötelezve Dworkin professzornak, amiért megvitatta velem a tanulmány ezen részében kifejtett eszméket.
15. Lásd például Max WEBER: Economy and Society, in Guenther ROTH – Claus WITTICH eds, University of California Press, 1978, 212–15.
16. Lásd Ronald DWORKIN: *Law’s Empire*, 1986, Belknap Press of Harvard University Press, 190–2.
17. Ronald DWORKIN emailje a szerzőnek (2009. október 4, 21:34 EST).
18. Public Order Act, 1986, c. 64, § 3, 3A.
19. Race Relations Act, 1976, c. 74, § 70.
20. Itt a tulajdonkéárosítás alapvető büntetőjogi tilalmaira utalok.
21. Lásd DWORKIN (5. vj.) viii.
22. Uo.
23. Vö. John Stuart MILL (Currin V. SHIELDS ed.): *On Liberty*, 1956, Liberal Arts Press, (1859) 26. „Különös, hogy az emberek elfogadják a szabad vita melletti érvek érvényét, de kifogásolják, hogyha ‘a végsőkig feszítik’ őket, nem látván, hogy hacsak az érvek nem jök szélsőséges esetben, akkor nem jök semmilyen esetre sem.”
24. Lásd WALDRON (1. vj.) 1641.

25. POST (4. vj.) 290. Kiemelés tőlem – J. W.
26. Ronald DWORKIN emailje a szerzőnek (17. vj.).
27. Racial Hatred Act, 1995, § 18D. Lásd szintén a Public Order Act 1986 (UK) 18(1)(a) szekcióját, amely tiltja bármely olyan „írott anyag” megjelenítését, amely „fenyegető, visszaélészerű vagy inzultáló,” amennyiben a megjelenítése „faji gyűlölet felkeltésére” irányuló szándékkal van összefüggésben, de kimondja, hogy nem bűncselekmény, ha ugyanezt az anyagot nem fenyegető, visszaélészerű vagy inzultáló módon mutatják be, vagy ha az érintett személynek „nem állt szándékában, és a személy nem volt tudatában... , hogy az írott anyag fenyegető, visszaélészerű, vagy inzultáló lehet.”
28. Lásd WALDRON (1. vj.) 1605, 1646.
29. Vö. uo. 1626–1627.
30. Ennek a megállapodottságnak egy találó jellemzését adja a faji egyenlőség vonatkozásában David KRETZMER: *Freedom of Speech and Racism* *Cardozo L. Rev.* 1987/8, 445, 447.
31. Lásd WALDRON (1. vj.) 1627–1631.
32. Lásd például Ivan HANNAFORD: *Race: The History of an Idea in the West*, 1996, Johns Hopkins University Press, 277–368.
33. MILL (23. vj.) 48–55.
34. Lásd uo. 53–55.
35. Uo. 53.
36. Uo.
37. Uo.
38. Lásd uo. 54.
39. Uo.
40. Lásd Frederick SCHAUER: Social Epistemology, Holocaust Denial, and the Post-Millian Calculus, in Michael HERZ – Péter MOLNÁR eds: *The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses*, 2012, Cambridge University Press, 7. fejezet, 129–143. „Mill komoly mulasztása az, hogy ritkán, vagy soha nem fontolja meg a szóláskorlátozás más indokát, mint a korlátozandó nézet tévességét... figyelmen kívül hagyva azt a lehetőséget, hogy különböző nem episztemológiai előnyök felülmúlhatják némi episztemológiai veszteség költségét...”
41. DWORKIN (5. vj.) viii.
42. Lásd WEINSTEIN (3. vj.) 28, 19. lj.